

มหากาพย์แห่งอุษาคเนย์ วีรบุรุษสองฝั่งโขง
ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง
ฉบับร้อยแก้ว

ดวงเดือน มุนยาวง ถอดความจากฉบับโคลงกลอน
ของ มหาสิลา วีระวงส์ นักปราชญ์ลาว
ปราโมทย์ ในจิต แปลจากภาษาลาวเป็นภาษาไทย

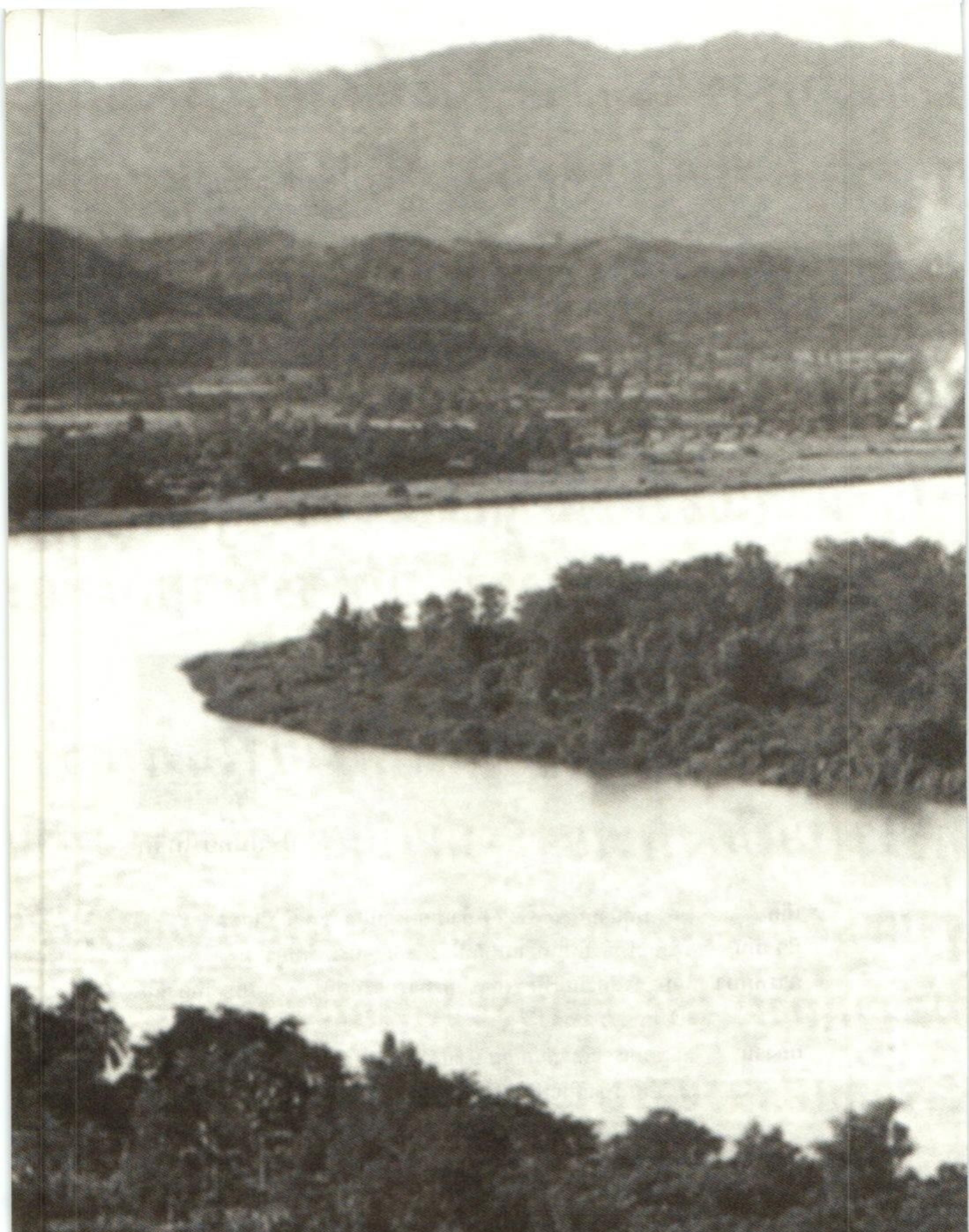
พร้อมด้วย บทนำเกียรติยศ ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์

คำนำเสนอ ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

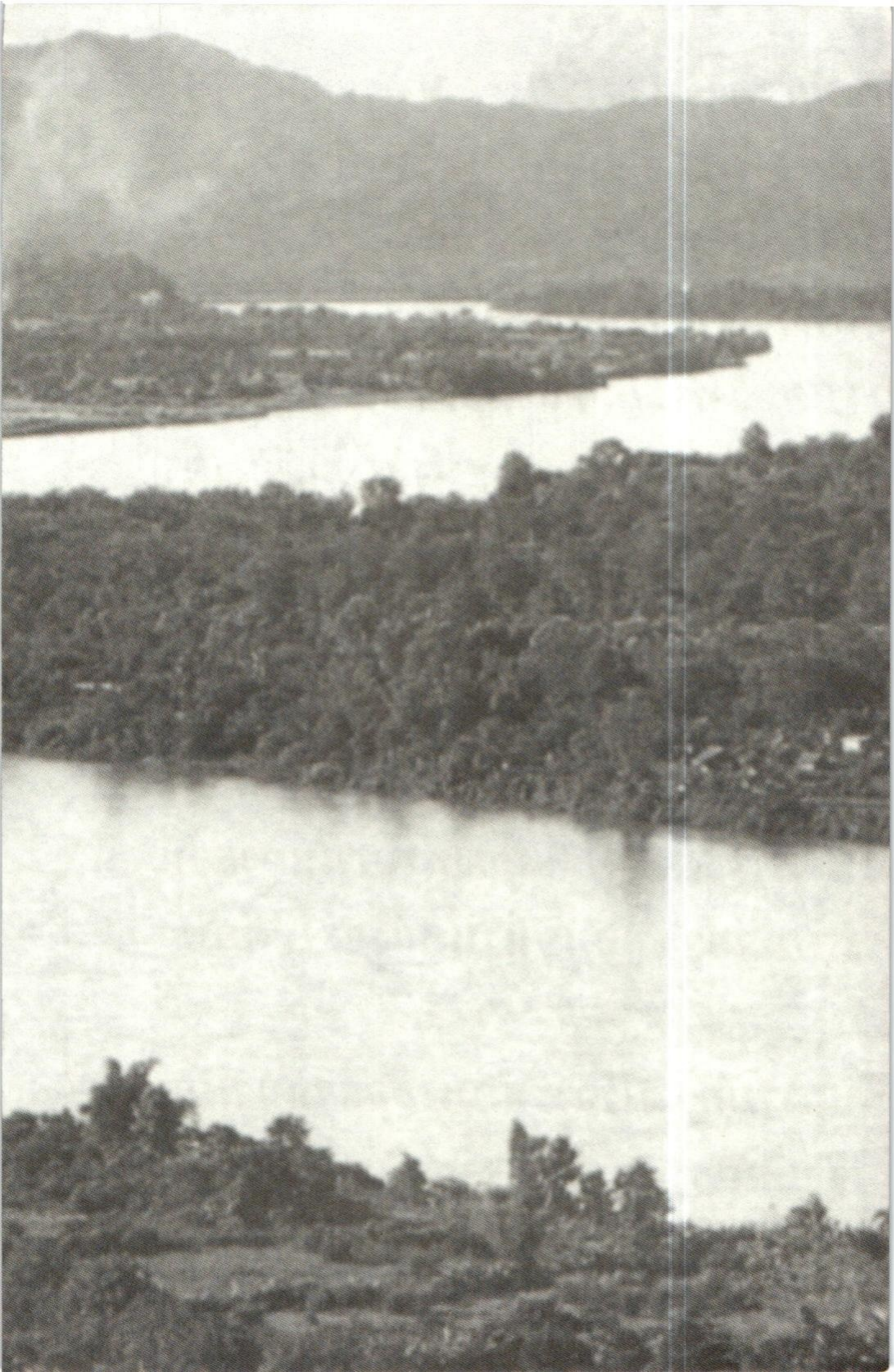

ปราโมทย์ ในจิต

- เกิด** ๑๗ มิถุนายน ๒๔๙๗ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
- ปัจจุบัน** ครูสอนนักเรียนในบ้านเกิดที่โรงเรียนดงมะไฟพิทยาคม
- การศึกษา** ศึกษาศาสตรบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช
- ผลงาน**
๑. รวมเรื่องสั้น ถิ่นเถื่อน ปี ๒๕๓๓ ใช้นามว่า ปราโมช ปราโมทย์
  ๒. รวมเรื่องสั้นแปลลาว กระตุกอเมริกา ปี ๒๕๓๓ ใช้นามว่า
จินตริย์
  ๓. รวมเรื่องสั้นแปลลาว ความโดยสาร ปี ๒๕๓๔ ใช้นามว่า
จินตริย์
  ๔. รวมเรื่องสั้นแปลลาว เมื่อแม่จากไป ปี ๒๕๓๔ ใช้นามว่า
จินตริย์
  ๕. ปรุวรรณแบบต่างกลอนไทยเวียงจันทน์ และภาพยี่สารวิลาสินี
ปี ๒๕๓๗ โดยใช้นามจริง

แม่น้ำโขง ช่วงที่ไหลคดโค้งผ่านเมืองเชียงแสน อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย ในตำนานพญาเจืองเรียกชื่อเมือง "หิรัญนครเงินยาง" (ภาพถ่าย
เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๓๘)

**ท้าวอู่ ท้าวเจือง
ฉบับร้อยแก้ว**

ดวงเดือน ขุนยาวง ถอดความจากฉบับโคลงกลอน
ของ **มหาสิลา วีระวงส์** นักปราชญ์ลาว

ปราโมทย์ ในจิต แปลจากภาษาลาวเป็นภาษาไทย
พร้อมด้วย
บทนำเกียรติยศ ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์
คำนำเสนอ ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

ISBN 974-323-622-8

ท้าวอุ่ง ท้าวเอียง

ฉบับร้อยแก้ว

ดวงเดือน บุญยาวง ถอดความจากฉบับโคลงกลอน

ของ มหาสิลา วีระวงส์ นักปราชญ์ลาว

ปราโมทย์ ในจิต แปลจากภาษาลาวเป็นภาษาไทย

พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

ภาพจากปก

ภาพสลักเสียมกุก บนระเบียงปราสาทนครวัด
ทำขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๕๐

ออกแบบปก : สุทัศน์ บุณยาน

สำนักพิมพ์มติชน บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลอมฤต ประชานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๐๐๒๑ โทรสาร ๐ ๒๕๔ ๓๑๗๒

จัดจำหน่าย : บริษัท งามดี จำกัด โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๐๐๒๑ ก่อ ๓๓๐๕-๖ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๐๕๕๗

Printed in BANGKOK, Thailand, 2006 WWW.MATICHONBOOK.COM

สารบัญ

ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง

คำนำเสนอ สุจิตต์ วงษ์เทศ	(๙)
บทนำเกียรติยศ นิธิ เอียวศรีวงศ์	(๑๒)
คำนำ ปราโมทย์ ในจิต	(๓๐)
ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง	๑
อุบัติ์นั้น	๕
ท้าวฮุ่งทำนาและโห่เนื้อ	๑๓
เถ้าแก่แทนสาวให้ท้าวฮุ่ง	๒๗
พระนางจ๋อมเชิญถนลงเต้าช่วง	๔๑
ท้าวฮุ่งมาร่วมในงานเต้าช่วง	๔๖
การขังแนน	๕๗
ท้าวฮุ่งชวนพระนางจ๋อมเล่นผาเข้า	๗๓
ท้าวแองกา เจ้าเมืองคำวัง ส่งสารขอพระนางจ๋อม	๘๔
ท้าวกว่ายกทัพไปตีเมืองเงินยาง	๑๐๐
กองทัพเมืองเงินยาง ถอยเข้าในเมือง	๑๐๙
ท้าวซิมแต่งคนไปเชิญท้าวฮุ่งมาช่วย	๑๑๒
ท้าวฮุ่งฉับ	๑๑๔
ท้าวฮุ่งส่งสารไปลาพระนางจ๋อม	๑๒๑
ท้าวฮุ่งยกพลไปแวะสังลาพระนางจ๋อม	๑๒๙

พระนางจ้อมจัดกองทัพเพิ่มเติมให้ท้าวฮุง	๑๓๖
อาพวงพาชมความงามของเมืองเงินยาง	๑๕๙
ท้าวฮุงส่งคนไปบอกลุง	๑๖๒
กองทัพท้าวฮุงตีฝ่าเข้าเมืองเงินยาง	๑๖๘
ท้าวฮุงยกทัพออกตีกองทัพแถว	๑๙๓
กองทัพแถวแตก ท้าวทว่าตายในสนามรบ	๒๐๙
ท้าวซิมประทานรางวัลให้แม่ทัพนายกอง	๒๑๕
ท้าวฮุงยกพล ตามตีแถวถึงเมืองปะกัน	๒๒๔
ท้าวฮุงให้เอาเชลยและของ คั้นไปให้พระนางจ้อมและแม่	๒๒๗
ท้าวฮุงยกพลไปตีเมืองปะกัน	๒๓๔
ท้าวฮุงให้ย้ายคว่างปกครองเมืองปะกัน	๒๗๒
พวกข้าพวงดำต้อนรับ	๒๘๕
ส่งขุนฟองไปให้ข่าวก่อน	๒๙๒
ส่งท้าวแองกากลับคืน ไปครองเมืองคำวังตามเดิม	๓๑๙
ท้าวฮุงให้ไปแต่งเอาพระนางจ้อม และเชิญแม่ไปครอง	
เมืองปะกัน	๓๒๓
ท้าวฮุงเสด็จออกชมป่า	๓๖๗
พระนางอ้วอิจฉาพระนางจ้อม	๓๘๔
ต่างประเทศเข้าถวายเครื่องบรรณาการ	๓๘๗
พระนางจ้อมเคียดแค้นลักหนีไปเมืองปะกัน	๓๙๓
ท้าวฮุงยกพลไปตีเมืองตุมวาง	๔๐๕
กองทัพท้าวฮุงแตกถอยไปเมืองปะกัน	๔๒๙
ท้าวฮุงส่งคนมาส่งข่าวเมืองเงินยางและย้ายเจือง	๔๓๒
ท้าวฮุงให้เอาแม่กับลูกและหลาน กลับคืนไปเมืองเงินยาง	๔๓๘
ท้าวฮุงตายคาสนามอยู่เมืองปะกัน	๔๔๒
ท้าวเจืองยกทัพไปตีเมืองตุมวางอีก	๔๗๑
เชิงอรรถ	๕๐๑

คำนำเสนอ

ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง

๑. **ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง** เป็นชื่อวีรบุรุษในตำนานสองฝั่งโขง ที่ข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ เพราะคนในชนเผ่าชาติพันธุ์ต่างๆ บริเวณสองฝั่งโขง ต่างยกย่องเป็นบรรพบุรุษของพวกตนในตระกูลลาว-ไทย และข่าแจะ เป็นชื่อเรียกพวกข่าทุกเผ่าอย่างรวมๆ เช่น พวกลัวะ พวกขมุ ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นต้น

๒. ตำนานพื้นเมืองของโยนก-ล้านนา ระบุว่าขุนเจืองหรือท้าวเจืองเกิดที่เมืองพะเยา ปัจจุบันคือจังหวัดพะเยา มีเชื้อสายปู่เจ้าลาวจกแห่งคอยตุง และเป็นบรรพชนของพญางำเมือง แห่งเมืองพะเยา ผู้เป็นพระสหายพญามังราย เมืองเชียงราย กับพญาร่วง เมืองสุโขทัย

๓. ตำนานพื้นเมืองบอกว่าขุนเจืองหรือท้าวเจือง เกิดที่เมืองพะเยา เมื่อ พ.ศ. ๑๖๑๗ ขณะนั้นบริเวณที่ราบลุ่มน้ำกก-อิง แถบ เชียงราย-พะเยา มีชื่อเรียกภายหลังว่าโยนก เป็นบริเวณที่ตั้งหลักแหล่งของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นชนเผ่าต่างๆ อยู่ร่วมกันมากมายหลายกลุ่มตลอดสองฝั่งโขง ตั้งแต่ฝั่งประเทศไทยปัจจุบันถึงฝั่งประเทศลาวปัจจุบัน

๔. ร่วมสมัยท้าวเจืองเกิดเมื่อ พ.ศ. ๑๖๑๗ **รัฐพุกาม**เรือง

อำนาจในพม่า **รัฐโคตรบูร** เรื่องอำนาจอยู่ในลาวและอีสาน มีศูนย์กลางอยู่เวียงจันทน์ และมี**รัฐหริภุญไชย**ควบคุมบ้านเมืองทางลุ่มน้ำปิง-วัง ตั้งแต่เชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง ส่วนทางใต้ลงไปมี**รัฐเซตียง** อยู่บริเวณลุ่มน้ำยม-น่าน ทางสุโขทัย-อุตรดิตถ์-พิษณุโลก ใต้ลงไปทางลุ่มน้ำเจ้าพระยามี**รัฐละโว้** อยู่ลพบุรี กับ**รัฐสุพรรณภูมิ** อยู่สุพรรณบุรี ทางคาบสมุทร**มีรัฐนครศรีธรรมราช** กับ**รัฐปัตตานี**

๕. บริเวณลุ่มน้ำมูนตอนบนร่วมสมัยกับท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง เป็นดินแดนในอำนาจของ**ราชวงศ์มหิธร** มีศูนย์กลางอยู่เมืองพิมาย ที่มีปราสาทหินพิมายในพุทธศาสนามหายานสร้างอยู่แล้ว มีหลักฐานว่าเป็นดินแดนบรรพชนของพระเจ้าสุริยวงมมันที่ ๒

๖. ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง เป็นเรื่องราวตามคำบอกเล่าอยู่ร่วมสมัยพระเจ้าสุริยวงมมันที่ ๒ ขณะนั้นยังไม่ได้เป็นใหญ่อยู่ทะเลสาบ แต่หลังจากนั้นจะสถาปนาปราสาทนครวัดเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๕๐

๗. ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง เป็นใหญ่ในหมู่ชาติพันธุ์ชนเผ่าต่างๆ ทางลุ่มน้ำกก-อิง บริเวณเชียงราย-พะเยา ทุกวันนี้ ซึ่งเป็นคนละพวกกับ**เมงคบุตร**ทางรัฐหริภุญไชย ที่ลุ่มน้ำปิง-วัง และคนละพวกกับแถบทางลุ่มน้ำอู-น้ำคาน เมืองหลวงพระบางปัจจุบัน

๘. ต่อมาท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ขยายอำนาจได้เป็นใหญ่เหนือเมืองเงินยางเชียงแสน ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จนถึงตอนใต้ของยูนนานที่สิบสองพันนา (จึงมีชื่อเมืองว่า**เชียงรุ่ง** หรือ**เจียงฮุ่ง** จากนามท้าวฮุ่งนี่เอง) แล้วแผ่ข้ามแม่น้ำโขงเข้าไปทางปากตะวัน ออกถึงภาคเหนือของลาวกับภาคเหนือของเวียดนาม

๙. พวกแถบกับพวกแมนที่อยู่ทางเหนือของลาวกับเวียดนาม ร่วมกันต่อต้านท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง แล้วฆ่าท้าวฮุ่ง ท้าวเจืองตาย

๑๐. ตำนานพงศาวดารเรื่องท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง แม้จะเป็นเพียงคำบอกเล่าที่ไม่จริงทั้งหมด แต่ก็มีส่วนจริงให้เห็นร่องรอยความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายเผ่าพันธุ์ แต่ล้วนเป็น**“เครือญาติ”** ทางสังคมวัฒนธรรม อยู่สองฝั่งโขงบริเวณที่เรียกสมัยหลังต่อมาว่าล้านนาฝั่งไทยกับล้านช้างฝั่งลาว ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๘๐๐ แล้วบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
ไทยน้อยและบอกเล่าสืบต่อกันมา

๑๑. ราวเดือน พ.ศ. ๒๐๐๐ มีผู้รู้อักษรศาสตร์ เช่น นักบวช
หมอขวัญ ฯลฯ ยกคำบอกเล่าเหล่านั้นมาแต่งให้มี **“นิยาย”** ด้วย
กลอนลำสองฝั่งโขงที่เป็นต้นกำเนิด**โคลง** โดยมีผู้แต่งหลายคน แล้ว
แต่งเติมสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยจนยืดยาวที่สุด ๔,๙๙๗ บท
ถือเป็น **“มหากาพย์”** ของภูมิภาคอุษาคเนย์อย่างแท้จริง

๑๒. ตำนานท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง มีผู้นิยมสูงมาก คนลาวในลาว
และอีสานเคยยกย่องให้ผู้นั้นอ่านเป็นทำนองใน**งันเขื่อนดีหรืองานศพ**
เพื่อขับกล่อมเล่านิทานให้ผู้นั้นฟัง แล้วเรียกเรื่องนี้ว่า**หนังสือ**
เจียง ก็คือ**หนังสือเจียง**นั่นเอง

๑๓. แม้แต่ไหหินที่กระจัดกระจายอยู่บริเวณทุ่งไหหิน เมืองโพน
สะหวัน แขวงเชียงขวางในลาว พวกข้าศึกต่างเชื่อว่าไหหิน
ทั้งหมดเป็นไหเหล่าเจือง เมื่อท้าวเจืองยกไพร่พลมาที่นี่ แล้วหยุด
พักกินเหล่าออกจากไหหินเหล่านี้

๑๔. ที่สำคัญที่สุดของท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ก็คือเป็นต้นเค้าให้เกิด
วรรณคดีประวัติศาสตร์ยิ่งใหญ่อย่างน้อย ๒ เรื่อง คือ เรื่อง**พระเจ้า**
พรหม กับเรื่อง**พระลอ**

๑๕. ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง มหากาพย์แห่งอุษาคเนย์ บอกเล่าเรื่อง
ราวของวีรบุรุษในตำนานสองฝั่งโขง ชำระเป็นภาษาลาวปัจจุบันโดย
มหาสิลา วีระวงส์ นักปราชญ์ลาว แล้วสำนักพิมพ์มติชน บริษัท
มติชน ถอดเป็นภาษาไทย พิมพ์เป็นภาษาไทยอย่างสมบูรณ์ที่สุดเป็น
ครั้งแรก โดยแรงสนับสนุนทั้งทุนทรัพย์และวัตถุดิบจากภาคราชการ
และภาคเอกชน จนสำเร็จเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๘

สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการ

๒๓ กันยายน ๒๕๔๘

บทนำเกียรติยศ

ระบบการเมืองและสังคม ในท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง

นิธิ เอียวศรีวงศ์

มหากาพย์ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง นำมาจากเรื่องจริงหรือไม่? เกิดขึ้นในสมัยใด? เป็นเรื่องของ “ชนชาติ” ไต? เป็นคำถามที่ผู้ศึกษามหากาพย์เรื่องนี้เคยตั้งคำถามและตอบมาแล้วทั้งสิ้น

ผมไม่อาจตอบคำถามเหล่านี้ได้ หรือไม่อาจตอบได้ดีกว่าที่เขาตอบไปแล้ว ผู้เล่าและผู้เขียนมหากาพย์เรื่องนี้ต้องการจะกล่าวถึงสมัยที่แดนและคนยังไปมาหาสู่กันได้ ฉะนั้นอะไรๆ ก็เป็นไปได้ ส่วนท้าวฮุ่งจะเคยมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์สมัยใดสมัยหนึ่งหรือไม่ ก็ไม่อาจทราบได้ แต่ปัจจุบันท้าวฮุ่งหรือเจืองเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมของชนชาติข่า ส่วนในเนื้อความของมหากาพย์ ไม่ค่อยชัดเจนนักว่าท้าวฮุ่งเป็นชนชาติใดกันแน่ แม้มีข้อความที่สื่อว่าเป็นลาว แต่ก็ไม่น่าจะเชื่อว่าเป็นลาวในมหากาพย์เรื่องนี้เป็นชื่อชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ (จะพูดถึงข้างหน้า)

แต่ที่ดูจะชัดเจนอยู่อย่างหนึ่งในมหากาพย์เรื่องนี้ก็คือ แม้เราไม่ทราบว่าความตามเนื้อเรื่องได้เคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ แต่น่าจะเชื่อว่ามหากาพย์เรื่องนี้สะท้อน “สภาพการณ์” ที่เป็นจริงบางอย่างออกมา โดยผ่านเรื่องเล่าของสงครามและความรักของเจ้าชายและ

เจ้าหญิงของกลุ่ม “เมือง” ประเภทหนึ่ง และผมสนใจอยากจะพูดถึง “สภาพการณ์” ดังกล่าวนี้ ตามที่ผมเข้าใจจากการอ่าน **ท้าวฮุ่งท้าวเจือง**

คนในสามภูมิภาค

ในภาคพื้นทวีปของอุษาคเนย์นับตั้งแต่เริ่มสมัยประวัติศาสตร์ได้ไม่นาน ผมคิดว่าเราอาจแบ่งการตั้งภูมิภาคของประชาชนในภูมิภาคนี้ ออกได้เป็นสามประเภทคือ **บนที่สูง, หุบเขาขนาดเล็ก, และลุ่มน้ำใหญ่** การตั้งภูมิภาคในสามประเภทนี้ ก่อให้เกิดพัฒนาการทางสังคมที่แตกต่างกัน ด้วยปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายอย่าง ทั้งในทางภูมิศาสตร์และสังคม ทำให้คนในลุ่มน้ำใหญ่สามารถสร้างรัฐที่มีกำลังมากกว่ารัฐในภูมิภาคแบบอื่น จึงกลายเป็นศูนย์กลางของรัฐสมัยใหม่ซึ่งเกิดขึ้นทั่วอุษาคเนย์ภาคพื้นทวีป จนทำให้เราลืมไปว่า แม้ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีประชาชนอาศัยอยู่ในภูมิภาคทั้งสามประเภท แม้ไม่ได้มีรัฐอิสระของตนเอง แต่ก็มีวิถีชีวิตและเงื่อนไขในทางเศรษฐกิจ-สังคมที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐในลุ่มน้ำใหญ่กับประชาชนในบริเวณอื่นอยู่เป็นประจำและในทุกประเทศ ในบางแห่งรุนแรงถึงต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้กัน

เรื่องราวในมหากาพย์ **ท้าวฮุ่งท้าวเจือง** เกิดขึ้นในบริเวณของหุบเขาขนาดเล็ก หรือดังที่อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดมกำหนดคือประมาณเหนือเส้นขนานที่ ๑๗ ขึ้นไป^๑ หากกล่าวตามความเห็นของศาสตราจารย์ยอร์ช กองโตมินาส ซึ่งศึกษาเรื่องราวของไทยคำที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นระยะเวลาก่อนที่พวกไทย-ลาวจะสามารถสร้าง “**ราชอาณาจักร**” ในหุบเขาที่ใหญ่ขึ้น หรือริมฝั่งแม่น้ำขนาดใหญ่ นั่นเอง

แม้แก่นของนิยายจะเป็นเรื่องของคนในหุบเขาขนาดเล็ก แต่ก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในสามภูมิลำเนาได้อย่างชัดเจน

“เมือง” ในหุบเขาขนาดเล็ก

ในหุบเขาขนาดเล็ก มีลำน้ำไหลผ่านที่ราบซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่นัก จึงเหมาะแก่การตั้งภูมิลำเนาทำเกษตรกรรม โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายหาแหล่งเพาะปลูกอยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเลี้ยงคนในปริมาณที่มากกว่าชุมชนในเขตที่สูง ฉะนั้นพัฒนาการทางสังคมตั้งตั้งขึ้นเป็นบ้านเป็นเมืองจึงเกิดขึ้นในถิ่นฐานประเภทนี้ ดังที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง**ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง** ซึ่งทำให้เข้าใจว่าสภาพความเป็นบ้านเมืองได้เกิดขึ้นมานานก่อนหน้านั้นแล้ว

เมืองเหล่านี้ไม่น่าจะมีอาณาเขตกว้างขวางเกินกว่าหุบเขาซึ่งเป็นที่ตั้ง ฉะนั้นเมืองในมหากาพย์เรื่องนี้จึงตั้งอยู่ไม่ห่างกันนัก ถัดจากหุบเขาหนึ่งออกไปในอีกหุบเขาหนึ่ง ก็มีเมืองอีกเมืองหนึ่งตั้งอยู่ เช่นเมื่อนางง้อมคิดถึงท้าวฮุ่ง จึงให้แองคอนนำสารไปส่งแก่ท้าวฮุ่ง แองคอนใช้เวลาวิ่งมาวันเดียว ตกเย็นก็ถึงเมืองของท้าวฮุ่งแล้ว (๒๗๗) เมืองเงินยางซึ่งว่าอยู่ไกลจากเมืองสวนตาลนัก ต้องข้ามเขาสูงจึงสามารถไปถึงได้ ก็สามารถเดินทัพไปถึงได้ในเวลาเพียง ๑๐ วัน ถ้ารบเดินทัพอย่างที่ท้าวฮุ่งกระทำในการยกไปรวมตีเมืองตุมวาง ก็ใช้เวลาเพียง ๘ วันเท่านั้น

แม้อยู่ใกล้ชิดกัน และนับญาติกันก็ตาม แต่ดูเหมือนเมืองเหล่านี้ไม่มีความไว้ใจกันนัก ดังเช่นเมื่อท้าวฮุ่งส่งคนมาขอกำลังท้าวฮุ่งให้ไปช่วยสู้รบกับพวกแองปะกันที่ยกมาล้อมเมืองเงินยางไว้ ท้าวฮุ่งซึ่งเป็นหลานของท้าวฮุ่งกลับไม่ค่อยไว้ใจท้าวฮุ่งนัก เกรงว่าจะทำกตและหักหลังในภายหลัง (๑๑๕๔-๕) อาจเป็นเพราะทรัพยากรในหุบเขามีจำกัดจึงต้องหวงแหนอย่างยิ่ง หรืออาจเป็นเพราะเรื่อง**ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง** อยู่ในระยะเปลี่ยนแปลงของสังคม “เมือง” ในหุบเขา แต่ละเมืองต้องการขยายอำนาจไปเรียกเก็บส่วยและกำลังคนจากเมืองใกล้เคียง อาจเพื่อตอบสนองการค้าทางทะเลซึ่งเพิ่งเข้ามาเชื่อมโยงในปริมาณที่มากขึ้นก็ได้ จึงมีสงครามมากกว่าปรกติ

เมืองเหล่านี้ ล้วนมี “เจ้า” ปกครอง มักเรียกกันว่า “ท้าว” (ตรงกับที่กองโตมินาส พบในหมู่พวกไทดำ) อำนาจของคนเหล่านี้ มาจากปัจจัยสองสามอย่าง

ประการแรก คืออำนาจทางอุดมการณ์ เจ้าหรือท้าวอ้างว่าเป็นลูกหลานของแกน บิดาที่ตายแล้ว ก็จะเป็นแกนกลับไปอยู่ในเมืองฟ้า ในกรณีของท้าวสูงเอง แกนเจืองจุมิมาเกิดเลยด้วยซ้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างแกนและเจ้าคงเป็นอุดมการณ์เก่าแก่ ซึ่งพบใน “เมือง” ที่อยู่ในหุบเขาขนาดเล็กเช่นนี้ทั่วไป เช่นการไต่บันไดลงมา ปกครองบ้านเมืองดังที่พบในนิทานเรื่องขุนบุลม ปราภฏเรื่องทำนองเดียวกันกว้างขวาง คำว่า “เจ้าฟ้า” แสดงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างแกนและเจ้า และใช้กันทั่วไปในหลาย “เมือง” ของเขตนี้^๒ ในเรื่องท้าวสูง ท้าวเจือง เราจะได้พบการยืนยันอุดมการณ์นี้ตลอด

นอกจากนี้คูเหมื่อนจะถือเป็นประเพณีที่เจ้าจะแต่งงานในหมู่เครือญาติ (endogamous) ดังที่ท้าวซิมบอกแก่ทูตของท้าวเองกา ว่าในการเสาะหาเมียนั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยงพี่น้องใกล้เคียงกัน (๙๐๑) ทั้งนี้เพื่อรักษาเชื้อสายความเป็นแกนของตนไว้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเจ้ามักมีสนมซึ่งได้จากการถวายลูกสาวของบริวารที่ไปกินเมืองอื่นหรือกินนาอื่นด้วย ในที่สุดก็ต้องมีเชื้อสายซึ่งไม่ได้สืบมาจากแกนปะปนอยู่ด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ประเด็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือ ท้าวสูง ท้าวเจือง ยังถือว่าแกนและแมนไม่ใช่เทวดาพวกเดียวกัน)

ประการที่สอง คืออำนาจทางเศรษฐกิจ คูเหมื่อนเจ้าจะมีที่ดินของตนเอง ซึ่งใช้กำลังแรงงานจากบริวารของตนในการผลิต โดยตนเองเป็นผู้ดูแลควบคุมการผลิตอย่างใกล้ชิด เข้าใจว่าผลผลิตที่ได้นั้นนอกจากเพื่อบริโภคใน “โฮง” หรือวังของเจ้าแล้ว ยังคงต้องใช้สำหรับเลี้ยงดูบริวารด้วย ทั้งหมดนี้เห็นได้ชัดในตอนที่ท้าวสูงทำนาและหาปลาในตอนต้นเรื่อง^๓ ด้วยเหตุดังนั้นจึงเข้าใจได้ไม่ยากว่าในพื้นที่ราบซึ่งไม่กว้างใหญ่นักของหุบเขาขนาดเล็ก เจ้าหรือตระกูลของเจ้าคงจับจองที่ดินซึ่งมีคุณสมบัติดีไ้มากกว่าผู้อื่น และ

เพราะเลี้ยงบริวารได้มากนี้เอง จึงสามารถเพิ่มพูนโภคทรัพย์ทางอื่นได้อีก นับตั้งแต่การล่าสัตว์ใหญ่ (ซึ่งปรากฏในมหากาพย์เช่นกัน) และอาจรวมไปถึงการรวบรวมของป่าเพื่อการค้าด้วย แม้ไม่ปรากฏเรื่องนี้โดยตรงใน**ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง** แต่มีเรื่องของการค้าทางไกลอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ เจ้ายังได้ค่านาจากนาใน**“เมือง”** ของตน หรือ**“เมือง”** ของบริวาร ซึ่งในมหากาพย์บางแห่งก็ว่าเก็บเป็นข้าว บางแห่งก็เรียก**“ส่วย”** ซึ่งทำให้เข้าใจว่าหมายถึงทองคำ, เงินหรือทองแดง (ค่าแดง) และช้าง ฉะนั้นเมืองที่มี**“ดินนาอันกว้างขวาง”** ก็สามารถเก็บค่านาได้มาก และมีฐานะเศรษฐกิจดี ดังเช่นเมืองสวนตาลของ**ท้าวฮุ่ง** คงมีฐานะเศรษฐกิจไม่สู้จะดีนัก จึงไม่มีเงินเสียค่าสินสอดตามที่แม่นางง่อมเรียกได้ในขณะที่เมืองค้ำวังของ**ท้าวเองกา** น่าจะมีฐานะดี ดังที่อ้างแก่เจ้าเมืองเงินยางซึ่ง**ท้าวเองกา**ส่งคนไปขอลูกสาว

หาก**“เมือง”** ของเจ้าเป็นศูนย์กลางการค้า (*“พวกเดินทางไกลมารวมกันลงตลาดอยู่ที่นั่น”*) ก็ยังเรียกเก็บภาษีจากพ่อค้าอีกด้วย ส่วยสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเจ้าได้จาก**“เมือง”** ในอุปถัมภ์ของตน หรือจากการระดมกำลังคนของตนไปจับจากป่าคือช้าง อันเป็นอนุภาพที่ยิ่งใหญ่ของเจ้า เพราะใช้เป็นกำลังในการทำสงคราม (๒๕๙๔-๙)

ทั้งอำนาจที่ได้จากอุดมการณ์และทรัพยากรกำลังคนของเจ้า จะกระจุกอยู่ในกลุ่มตระกูลและเครือญาติ เพราะเจ้านิยมแต่งงานในเชื้อสายเดียวกัน ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีบทบาทสูงในการสืบทอดสิทธิทั้งทางทรัพย์สินและการเมือง (*ดวงเดือน บุนยาวง, “แนวคิดและอุดมคติในมหากาพย์ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง,” ๒๕๓๙, ๒๑๔ff*) ดังนั้นทั้งอำนาจที่ได้จากอุดมการณ์**“เจ้าฟ้า”** กับทรัพยากรและกำลังคนจึงไม่กระจัดกระจายหรือลดทอนลง ทั้งนี้ยังไม่พูดถึงการแต่งงานเพื่อขยายอำนาจทางการเมืองซึ่งพบได้ทั่วไปใน**ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง**

ประการที่สาม คือการขยายอำนาจทางการเมืองด้วยการแต่งงานและการสงคราม การแต่งงานอาจนำมาซึ่งการได้สืบราช

สมบัติของเมืองพ่อตา ดังที่ท้าวฮุ่งเองก็ได้สืบราชสมบัติของท้าวซิ้มในเมืองเงินยาง ส่วนการสงครามนั้น จะด้วยเหตุใดก็ตาม แกนเรื่องหลักอันหนึ่งของวรรณกรรมเรื่องนี้คือสงครามและการรบ เมื่อได้ชัยชนะจากข้าศึก ผู้พิชิตก็จะเก็บรวบรวมทรัพย์สินของข้าคนเชลยแล้วแบ่งปันกันในหมู่เครือญาติและบริวารไพร่พล นอกจากนี้ยังให้รางวัลแก่บริวารด้วยการส่งไป “กินเมือง” ต่างๆ ของศัตรู โดยเจ้าผู้พิชิตได้ส่วนแบ่งของ่วยสาอากร^๔ แต่ที่สำคัญกว่าก็คือ เหล่าบริวารกระจายออกไปคุมกำลังผู้คนในเมืองต่างๆ กว้างขวางขึ้น เจ้าสามารถเรียกเกณฑ์กำลังคนเหล่านี้ในการสงครามได้ และทำให้สามารถทำสงครามระดับใหญ่ขึ้นได้ด้วย ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชัยชนะในสงครามเป็นผลให้สร้างเครือข่ายความจงรักภักดีต่อตัวบุคคลคือเจ้าผู้พิชิตให้กว้างขวางออกไป ดังที่มหากาพย์เรื่องนี้เน้นบุญญาบารมีของท้าวฮุ่ง และเช่นเดียวกับนิทานประวัติศาสตร์อีกมากของรัฐแถบนี้ ซึ่งอธิบายการสร้าง “อาณาจักร” ด้วยบุญญาบารมีของตัวบุคคล เช่นเรื่องพระร่วง, มังราย, ชุนบุลม, เจ้าเสือหาญฟ้า, หรือแม้แต่หงส์จ้อเกา

เครือข่ายความจงรักภักดีนี้อาจแตกสลายเมื่อตัวบุคคลที่มีบุญญาบารมีสิ้นชีวิตลง แม้ว่าจะมีความพยายามจะสืบทอด “สิทธิธรรม” นี้ผ่านสายเลือด ด้วยการเน้นความเป็นแกนของเจ้าและการแต่งงานในกลุ่มเครือญาติก็ตาม อย่างไรก็ตามในช่วงที่เจ้าผู้พิชิตยังไม่ตาย การสงครามก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมอำนาจของเจ้าในทางการเมือง ซึ่งย่อมมีผลต่ออำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมของเจ้าด้วย

ถดถอยมาจาก “เจ้า” คือบริวารใกล้ชิด ซึ่งในรัฐของไทยคำคูเหมื่อนจะเรียกว่า “นาย” ในวรรณกรรมเรื่องนี้เรียกว่า “ขุน” ก็มี ดังเช่นเมื่อตอนที่ท้าวซิ้มซุ่มนุมนุญผู้คนเพื่อสู้ศึกปะกัน พวก “ขุนใหญ่” พากันมารวมตัวในลานกว้าง (๑๐๔๓) พร้อมช้างศึกจำนวนมาก บริวารเหล่านี้คงมีกำลังผู้คนในการควบคุมของตนเอง “แต่ละคนมีไพร่ช่วยกำลังอีกเป็นร้อย” (๑๓๖๒) หากยึดตามที่ศาสตราจารย์กองโตมินาส์บรรยายไว้เกี่ยวกับรัฐของไทย คำ “ไพร่” หมายถึงคนในกลุ่ม

ไต-ไท ฉะนั้นไพร่เป็นร้อยที่ช่วยนายรบจึงน่าจะหมายถึงกำลังคนที่อยู่ในบังคับของ “เมือง” โดยตรง หมายความว่ามีการจัดสรรกำลังคนของ “เมือง” ให้อยู่ในสังกัดของนาย แต่พวกบริวารเหล่านี้ยังอาจมีกำลังคนบนที่สูงได้อีก (ตั้งจะกล่าวถึงข้างหน้า)

นอกจากคุมกำลังคนสำหรับช่วยกิจการของ “เจ้า” แล้ว ในกรณีที่เป็น “เมือง” ซึ่งมีอำนาจไปครอบคลุม “เมือง” ในหุบเขาอื่นด้วย ก็อาจส่งให้บริวารเหล่านี้ไปกินเมืองหรือกินนา แต่ “เจ้า” ก็รักษาสายสัมพันธ์กับบริวารเหล่านี้ไว้ด้วยการนำเอาลูกสาวของขุนต่างเมืองเหล่านี้มาเป็นสนมกำนัล เช่นทำวกว่าเจ้าเมืองปะกันนั้น มีสนมกำนัลที่เป็นลูกสาวของขุนที่ส่งไปกินเมืองเหล่านี้อยู่ไม่น้อย โดยบรรยายว่าพ่อของนางเหล่านั้นกินนาที่ไต่บ้าง (๒๕๕๓-๔)

แม้ว่าในมหากาพย์ไม่ได้ระบุชัดเจนว่า ในแต่ละ “เมือง” ของหุบเขาขนาดเล็ก ประชากรประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อะไรบ้าง แต่นักวิชาการทั่วไปก็ถึงความเห็นจากพฤติกรรมของชนชั้นผู้ปกครองว่า ต้องมีการสมรสข้ามเผ่าพันธุ์กันมาก กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเอ่ยถึงในเรื่องนอกจากลาวแล้ว ยังมีมอญ-เม็ง ซึ่งเป็นเชื้อสายฝ่ายมารดาของท้าวสูง, แกว-แมน, (บางครั้งถูกเรียกว่า “แย้” - ๑๒๗๙ และ ๑๓๑๐ - คือ Yueh หรือเยว่-เวียด และ “ตายีน” - ๑๘๐๑) และข้า-ข้าซึ่งอยู่บนดอย (ประกอบ นิรมานเหมินท์, “มหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง,” ๒๕๓๘, ๘๕) ในวรรณกรรมประวัติศาสตร์เรื่องอื่นของล้านนาก็แสดงการผสมกลมกลืนข้ามชาติพันธุ์กันระหว่างกลุ่ม “ปู่เจ้าลาวจก” ซึ่งอยู่บนดอย และถนัดการถลุงโลหะ กับกลุ่มสิงหนวัติซึ่งถนัดการเกษตรบนพื้นราบ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, “คำนำเสนอ,” ๒๕๓๘, ๔๖) และในบางแห่งยังกล่าวถึงขอม ซึ่งผมเข้าใจว่าหมายถึงคนที่อยู่ทางใต้ลงมา และด้วยเหตุตั้งนั้นจึงน่าจะอยู่ในเขตลุ่มน้ำใหญ่นอกจากนี้มักกล่าวถึง “เขน” ซึ่งผมเข้าใจว่าหมายถึงเขินหรือชิน และกล่าวถึงลื้อ (๓๗๘๘-๓๗๘๙)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับ “เมือง” เหล่านี้มากที่สุด เห็นจะเป็นคนบนที่สูง ความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยกันนั้นจะ

กล่าวถึงข้างหน้า แต่เฉพาะในเขตเมืองเองก็มีคนบนที่สูงมาอาศัยอยู่ (โดยยังรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้-ไม่นับที่ผสมกลมกลืนไปแล้วซึ่งย่อมมีจำนวนมากดังที่กล่าวแล้ว) เพราะ “เมือง” เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้า จึงเป็นธรรมดาที่คนบนที่สูงย่อมลงมาทำกิจกรรมในเมือง เช่น เมื่อท้าวซิมยกทัพลงจากภูสູ່ที่ราบ เพื่อไปร่วมกันตีเมืองตุมวาง ก็พบเด็กน้อยชาวซ้าหาบเครื่องของเดินตามทาง (๓๙๐๗-๘) นอกจากนี้เจ้าก็ยังมีการตั้งคนที่เป็นคนบนที่สูงไว้ใช้สอยใกล้ชิดตัวด้วย ดังเช่นเมื่อขณะที่ท้าวซุงเลี้ยงผีและกินเลี้ยงกันตอนหนึ่ง ก็ร้องเรียกหา “อ้ายง่า” ซึ่งเป็นข้าพางคำ เพื่อใช้สอย บริวารของท้าวซุงระดับ “นาย” เองก็อาจมีบางคนที่เป็นคนบนที่สูง โดยเฉพาะคนที่เป็นหัวหน้าคุมกำลังคนบนที่สูงในการสงคราม เช่น “อ้ายหาด” ซึ่งวรรณกรรมเรื่องนี้บอกชัดเจนว่า “พร้อมทั้งพวกซ้าพางคำ” (๒๔๗๑)^๕

เมืองในหุบเขาขนาดเล็กที่ปรากฏในท้าวซุง ท้าวเจือง ยังมีความสัมพันธ์กว้างออกไปไกลนอกเขตภูมิลำเนาประเภทนี้ เพราะมีการกล่าวถึง “ขอม” เช่นซ้าหลวงของนางง้อมนั้นก็บรรยายว่า “เป็นสาวงามถูกเชื้อขอม” (๒๗๓) ในสงครามกับเมืองปะกันครั้งแรกก็กล่าวถึง “พวกวิวอห้อแต่” (๒๐๘๑) คือสิบสองปันนา บุญญาบารมีของท้าวซุงทำให้มีกษัตริย์จากเมืองไกลส่งบรรณาการมาถวาย ดังที่กล่าวถึง “พระยาห้อใหญ่ผู้ครองเมืองหนองแส” (๓๗๘๙) ก็คือยูนนาน อันเป็นราชอาณาจักรในหุบเขาเช่นเดียวกัน แต่ใหญ่กว่ากันมาก นอกจากนี้กล่าวถึงจีน, พระโค, เมืองน่าน และชวา (หลวงพระบาง) (๓๗๙๐) รวมทั้งพวกลื้อ, ม่าน และชาวเมืองปะกัน, พวกลี้, พวกเขม (นักวิชาการบางท่านว่าคือเขมร-ขแมร์) (๓๗๙๓)

ถ้านึกที่มีต่อรัฐอื่นๆ กว้างไกล ทั้งที่อยู่ในเขตหุบเขาขนาดเล็กด้วยกัน (เหนือเส้นขนานที่ ๑๗ ขึ้นไป) และในเขตลุ่มน้ำขนาดใหญ่ คงเกิดขึ้นได้จากการค้าของป่าหนึ่ง และเป็นไปได้ว่าในช่วงที่มีการขยายอำนาจของ “เมือง” ในหุบเขาขนาดเล็กภายใต้เจ้าที่มีบุญญาบารมีบางองค์ เช่นท้าวซุงนี่เอง นอกจากทำให้ต้องไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ “เมือง” อื่นๆ ในเขตเดียวกันแล้ว ยังต้องไปสัมผัสกับ

ຂໍໂທດຫຼາຍໆ

ປຶ້ມຫົວດັ່ງກ່າວ ຍັງບໍ່ສາມາດນຳ
ມາເຜີຍແຜ່ໄດ້ ເນື່ອງຈາກຍັງບໍ່
ໄດ້ຮັບການອະນຸຍາດໃຫ້ເຜີຍແຜ່
ໄດ້ຢ່າງເປັນທາງການເທື່ອ...

ດ້ວຍຄວາມຮັກແພງ